

INNHOOLD

1. KOMMISJONENS OPPNEVNELSE OG MANDAT	1
2. KOMMISJONENS RAPPORT - SAMMENDRAG AV KOMMISJONENS VURDERINGER.....	3
2.1. Innledning.....	3
2.1.1. Generelt om kommisjonens rapport	3
2.1.2. De hemmelige tjenestene.....	3
2.1.3. Kommisjonens mandat. Noen sentrale begreper	5
2.2. Granskingen av Politiets overvåkingstjeneste.....	6
2.2.1. Instruksverket	6
2.2.2. Kommisjonens vurderinger av overvåkingstjenestens registreringsvirksomhet frem til 1977.	8
2.2.2.1. Norges Kommunistiske parti og organisasjoner som sto NKP nær	8
2.2.2.2. AKP(m-l) og organisasjoner som sto AKP(m-l) nær.....	9
2.2.2.3. Sosialistisk Folkeparti.....	10
2.2.3. Kommisjonens vurdering av registreringspraksis etter 1977	11
2.2.3.1. NKP og organisasjoner som sto NKP nær.....	12
2.2.3.2. AKP(m-l) og organisasjoner som sto AKP(m-l) nær.....	12
2.2.3.3. Andre organisasjoner på venstresiden.....	14
2.2.3.4. Høyreekstreme organisasjoner.....	14
2.2.4. Bakgrunnen for den instruksstridige registreringen i 1980- årene.....	15
2.2.5. Misvisende opplysninger om registreringsvirksomheten	15
2.2.6. Kommisjonens vurdering av overvåkingsvirksomheten	16
2.2.6.1 Romavlytting.....	16
a) Romavlyttingsvirksomheten	16
b) Ansvar for romavlyttingsvirksomheten.....	17
2.2.6.2. Telefonkontroll	19
a) Perioden frem til august 1960	19
b) Telefonkontroll etter august 1960	19
c) Registrering av overskuddsinformasjon fra telefonkontrollvirksomheten	23
2.2.6.3. Ransaking, beslag og beslagsliknende tiltak.....	24
2.2.6.4. Bruk av andre overvåkingstiltak	25
2.2.7. Overvåkingstjenestens meddelelse av opplysninger.....	26

2.2.7.1.	Meddelelse av opplysninger til bedrifter og sivile offentlige etater, uten sammenheng med sikkerhetsklarering.....	26
	a) Utgangspunkter	26
	b) Opplysninger til bedrifter og offentlig etater.....	26
2.2.7.2.	Meddelelse av opplysninger til utenlandske tjenester og myndigheter.....	28
2.2.7.3.	Meddelelse av opplysninger til Forsvarets etterretningstjeneste og Forsvarets sikkerhetstjeneste, uten sammenheng med sikkerhetsklarering.....	30
2.3.	Granskingen av Forsvarets sikkerhetstjeneste.....	30
2.3.1.	Problemstillinger	30
2.3.2.	Sikkerhetstjenesten frem til 1965	31
2.3.2.1.	Regelverket	31
2.3.2.2.	Praksis	32
2.3.2.3.	Særlig om kommunistarkivet.....	33
2.3.2.4.	Særlig om sikkerhetstjenesten i forsvarsgrenene i Nord-Norge	33
2.3.3.	Sikkerhetstjenesten etter 1965	34
2.3.3.1	Regelverket	34
2.3.3.2.	Praksis	36
2.4.	Kontrollutvalget for overvåkings- og sikkerhetstjenesten.....	37
2.4.1.	Innledning.....	37
2.4.2.	Overvåkingstjenestens registreringspraksis.....	38
2.4.3.	Overvåkingstjenestens bruk av telefonkontroll	39
2.4.4.	Kontrollen av personellsikkerhetstjenesten i Sikkerhetsstaben.....	40
2.5.	Granskingen av Forsvarets etterretningstjeneste.....	40
2.5.1.	Utgangspunkter.....	40
2.5.2.	Avlyttingsvirksomheten.....	41
2.5.2.1.	Ruseløkkabunkeren.....	41
2.5.2.2.	Telefonavlytting av norske borgere.....	42
2.5.2.3.	Romavlytting.....	44
2.5.3.	Kartleggingsvirksomhet i Forsvarets etterretningstjeneste etter midten av 1950-tallet.....	45
2.5.3.1.	Kartlegging av norske borgere i tilknytning til okkupasjonsberedskapsstyrken Stay behind	45
	a) Kartlegging ved bruk av agentnett.....	45
	b) Kartlegging ved bruk av private grupper eller personer med tilknytning til Stay behind.	46
	c) Annen kartleggingsvirksomhet.....	47
	d) Kartleggingsvirksomhet utført ved etterretningstjenesten i Nord-Norge etter 1955	47

2.5.4.	Kartlegging og utveksling av opplysninger i samarbeid med utenlandske tjenester eller myndigheter	47
2.5.5.	Påstander om misbruk av E-staben eller av posisjoner innenfor staben for politiske eller andre utenforliggende formål	49
2.5.1.1.	Utgangspunkter	49
2.5.1.2.	Særlig om Trond Johansens posisjon i E-staben og tilknytning til ledende politikere i Arbeiderpartiet og tillitsverv i partiet.....	50
2.6.	Granskingen av forbindelsen mellom de hemmelige tjenester og partier, grupperinger eller institusjoner.....	51
2.6.1.	Rettslige utgangspunkter - demokratiske grunnprinsipper.....	51
2.6.2.	E-stabens samarbeid med kretser i arbeiderbevegelsen til midt på 1950-tallet.....	52
2.6.2.1.	E-stabens avlønning av personer tilsatt i Arbeiderpartiet og Arbeidernes Opplysningsforbund mv - det såkalte "hjelpepersonalet"	52
2.6.2.2.	Annet samarbeid om innhenting og utveksling av opplysninger i første halvdel av 1950-årene	54
2.6.3.	Samarbeidet mellom Politiets overvåkingstjeneste og kretser i arbeiderbevegelsen	55
2.6.3.1.	Samarbeidet mellom overvåkingstjenesten og kretser i Arbeiderpartiet representert ved Arne Hjelm Nilsen og Ronald Bye	55
2.6.3.2.	Annet samarbeid mellom Politiets overvåkingstjeneste og kretser i arbeiderbevegelsen	57
	a) Sentralt samarbeid.....	57
	b) Lokalt samarbeid.....	58
3.	KOMMISJONENS VIRKSOMHET	60
3.1.	Kommisjonens arbeidsmåte	60
3.1.1.	Organiseringen av granskingen - kommisjonen og sekretariatet.....	60
3.1.2.	Opptak av vitneforklaringer, innhenting av skriftlige bevis og bruk av sakkyndige.....	61
3.1.3.	Kommisjonens rapport	65
3.2.	Undersøkelsenes omfang.....	68
3.2.1.	Politiets overvåkingstjeneste	68
3.2.2.	Forsvarets etterretningstjeneste	68
3.2.3.	Forsvarets sikkerhetstjeneste	69
3.2.4.	Undersøkelsene for øvrig.....	69
3.3.	Andre utvalg og undersøkelser.....	72

4. DE HEMMELIGE TJENESTER	75
4.1. Oversikt over tjenestene	75
4.2. Politiets overvåkingstjeneste	75
4.2.1. Oversikt over overvåkingstjenestens oppgaver	75
4.2.2. Oversikt over overvåkingstjenestens organisasjon	76
4.3. Forsvarets etterretningstjeneste	78
4.3.1. Oversikt over etterretningstjenestens oppgaver	78
4.3.2. Oversikt over etterretningstjenestens organisasjon	79
4.4. Forsvarets sikkerhetstjeneste	80
4.5. Samarbeid mellom tjenestene	80
4.5.1. Sentrale samarbeidsorganer	80
4.5.2. Instruksjoner om samarbeid	82
5. DE HEMMELIGE TJENESTER OG OFFENTLIGHETEN. PÅSTANDER OG KRITIKK - MYNDIGHETENES SVAR OG HOLDNINGER.....	84
5.1. Politiets overvåkingstjeneste	84
5.1.1. 1950-1965	84
5.1.2. 1966-1976: Mellbye-utvalget - St meld nr 89 (1969-70)	88
5.1.3. 1977-1979: Hole Jacobsen-saken - NKPs klage til justisministeren	91
5.1.4. Hole Jacobsen-saken	94
5.1.5. Norges Kommunistiske Partis klage til justisministeren av 2. august 1977	98
5.1.6. 1980-1986	100
5.1.7. 1987-1994	105
5.2. Forsvarets etterretnings- og sikkerhetstjeneste 1950-1994	112
5.3. Oppsummering av påstander om og kritikk av de hemmelige tjenestene	117
6. GENERELLE PROBLEMSTILLINGER	119
6.1. Nærmere om forståelsen av kommisjonens mandat	119
6.2. Problemstillinger i forhold til mandatet - kommisjonens begrepsbruk	122
6.2.1. Generelle utgangspunkter	122
6.2.2. Registrering og overvåking - prinsipielle betraktninger	123
6.2.3. Begrepet overvåking og registrering	125

6.2.4.	Ulovlig og irregulær overvåking og registrering.....	127
6.2.5.	Ulovlig eller irregulær bruk av opplysninger - samarbeid med partier, organisasjoner og bedrifter.....	129
6.3.	Noen generelle rettsspørsmål	130
6.3.1.	Oversikt	130
6.3.2.	Begrepet "rikets sikkerhet"	131
6.3.3.	Aktuelle straffebestemmelser	132
6.3.3.1.	Straffelovens § 90	132
6.3.3.2.	Straffelovens § 91	137
6.3.3.3.	Straffelovens § 94	139
6.3.3.4.	Lov om forsvarshemmeligheter	139
	a) Generelt	139
	b) Lovens § 6	139
	c) Lovens § 4	140
6.3.3.5.	Straffelovens § 97 a.....	142
6.3.3.6.	Straffelovens § 98	144
6.3.3.7.	Straffelovens § 104 a annet ledd.....	146
6.3.4.	Telefonkontrolløven	148
6.3.5.	Forholdet til menneskerettighetskonvensjonene	150
7.	MYNDIGHETENES TRUSSELOPPFATNINGER	155
7.1.	Innledning og avgrensning	155
7.2.	NKP - oversikt.....	156
7.3.	NKP - perioden 1945-47	158
7.4.	NKP - perioden 1947-1953	158
7.4.1.	Den internasjonale bakgrunnen.....	158
7.4.2.	Myndighetenes vurdering av trusselen.....	160
	a) Bakgrunnen.....	160
	b) Våpenbruk, sabotasje og spionasje	165
	c) Infiltrasjon i Heimevernet.....	171
	d) Infiltrasjon og propaganda.....	173
7.4.3.	Internering	178
7.5.	NKP - perioden 1954-1965.....	179
7.5.1.	Den internasjonale situasjon.....	179
7.5.2.	Myndighetens vurdering av trusselen.....	180
7.6.	NKP - perioden fra 1966	182
7.6.1.	Den internasjonale situasjon.....	182
7.6.2.	Myndighetens vurdering av trusselen.....	183
7.7.	Organisasjoner som sto NKP nær	186

7.8.	Sosialistisk Folkeparti - en arvtaker etter NKP?	189
7.9.	AKP (m-l) - den nye subversive trusselen.....	192
7.10.	Særlig om trusselvurderinger i forbindelse med øvelser.....	198
7.11.	En ny trussel fra høyre.....	200
8.	GRANSKINGEN AV POLITIETS OVERVÅKINGSTJENESTE	201
8.1.	Instrukser og retningslinjer om registrering og innhenting av opplysninger	201
8.1.1.	Innledning	201
8.1.2.	Overvåkingsinstruksene.....	201
8.1.3.	Grunnlaget for registrering av opplysninger - problemstilling	202
8.1.3.1.	Perioden fra 1947 til 1965.....	203
a)	Overvåkingsinstruksene fra 1952, 1955 og 1959	203
b)	Instrukser fra Overvåkingsentralen.....	205
8.1.3.2.	Perioden fra 1966 til 1976.....	207
a)	Justisministerens uttalelse om NKP i 1966	207
b)	Direktivet for personellsikkerhet i Forsvaret fra 1967, Mellbye-utvalgets innstilling og St meld nr 89 (1969-70).....	207
c)	Rundskriv 2/1970 om registrering av norske borgere.....	209
8.1.3.3.	Perioden 1977-1994	210
a)	Overvåkingsinstruksen av 1977 og St meld nr 18 (1980-81)	210
b)	St meld nr 18 (1980-81) og direktivet fra 1983 om personellsikkerheten i den sivile forvaltning	214
c)	Overvåkingsentralens notater fra 1982 og 1984/85 om registrering av virksomhet med tilknytning til AKP(m-l) og NKP.....	214
d)	Overvåkingssjef Erstads brev til Justisdepartementet av 23. januar 1987 og møter i overvåkingstjenesten samme år.....	221
e)	Rundskriv 3/1988 om terrorisme og subversjon og tiden etter 1988.....	222
8.1.4.	Rettsregler, rundskriv mv om metoder	226
8.1.4.1.	Innledning	226
8.1.4.2.	Romavlytting.....	228
8.1.4.3.	Kontroll av telefonsamtaler og post- og telegramforsendelser	230
8.1.4.4.	Hemmelig fjernsynsovervåking	232
8.1.4.5.	Ransaking, beslag og innsyn i konti.....	233
8.1.4.6.	Metoder som ikke er lovregulert.....	233

8.2. Overvåkingspolitiets saksbetegnelser og arkiver.....	235
8.2.1. Begrepsbruk og arkivbetegnelser.....	235
8.2.1.1. Innledning	235
8.2.1.2. Overvåkingsinstruksene	236
a) Innledning.....	236
b) Perioden fra 1945 til 1976.....	237
c) Perioden etter 1977.....	237
8.2.1.3. Nærmere om begrepsbruk og arkivbetegnelser.....	238
a) Perioden fra 1945 til 1965.....	238
b) Perioden fra 1967 til 1976.....	240
c) Perioden fra 1977 til 1986.....	244
d) Perioden fra 1987	248
8.2.1.4. I hvilket register skjedde registreringen.....	256
a) Særlig om registrering i arbeidsarkiv	256
b) Særlig om registrering i emnearkiv	259
8.2.1.5. Oppbevaring uten registrering.....	262
8.2.2. Sanering og makulering.....	263
8.2.2.1. Innledning.....	263
8.2.2.2. Perioden fra 1946 til 1966	264
8.2.2.3. Perioden fra 1967 til 1976	264
8.2.2.4. Perioden fra 1977.....	265
8.2.3. Utviklingen i saksantallet ved Overvåkingsentralen - nyregistrering av norske borgere	267
8.2.4. Kildevurdering, kildevern og kildekontroll	268
8.2.4.1. Instruksjer og rundskriv	268
8.2.4.2. Kommisjonens undersøkelser	270
8.2.5. Saksbehandling og beslutningsnivået ved registrering.....	271
8.2.6. Interneringslister.....	272
8.3. Den statistiske undersøkelse av saksarkivet ved Overvåkingsentralen	274
8.3.1. Generelt	274
8.3.2. Saker med "politiske overtoner"	274
8.3.3. Nærmere om saker der det bare er registrert opplysninger om ordinær politisk virksomhet eller tilhørighet.....	276
8.3.4. Registrering av politisk tilhørighet.....	277
8.3.4.1. Saker som gjelder personer med tilknytning til NKP og organisasjoner som står NKP nær.....	279
a) Virksomhet.....	279
b) Nærmere om de "politiske sakene"	279
8.3.4.2. Saker som gjelder personer med tilknytning til AKP og organisasjoner som står AKP nær.....	280
a) Virksomhet.....	280
b) Nærmere om de "politiske sakene"	281

8.4.	Nærmere om kartleggingen av politiske partier og organisasjoner.....	283
8.4.1	Norges Kommunistiske parti.....	283
8.4.1.1	Historisk skisse.....	283
8.4.1.2	Krig og okkupasjon.....	284
8.4.1.3	Nytt gjennombrudd.....	285
8.4.1.4	Oppgjøret med "det annet sentrum".....	286
8.4.1.5	Veien til et småparti.....	288
8.4.1.6.	NKP, Sovjet-blokken og den kalde krigen 1945-89.....	291
	a) Nærmere om NKPs internasjonale orientering.....	291
	b) Fra fred til kald krig.....	291
	c) Den 20. partikongress og Ungarn-oppstanden.....	295
	d) NKP, den sinosovjetiske konflikten og Praha- våren.....	297
	e) Ny isolasjon og sterkere Sovjet-orientering.....	299
	f) Sammenfattende synspunkter.....	300
8.4.2.	Kartleggingen av NKP.....	301
8.4.2.1.	Innledning.....	301
8.4.2.2.	Kartleggingen av NKPs virksomhet.....	303
	a) Generelt.....	303
	b) Oppslutning.....	304
	c) NKP - organisasjonen, sentrale organer, økonomi, reisevirksomhet.....	305
	d) NKP i distriktene.....	307
	e) Studievirksomheten.....	310
	f) Infiltrasjon.....	310
	g) Partiets presse.....	313
	h) Våpenøvelser mv.....	313
	i) NKU/KU etter 1970.....	314
8.4.2.3.	Registrering av personer.....	314
	a) Arkivmaterialet.....	314
	b) Medlemmer og sympatisører.....	315
	c) Hilsener og bidrag.....	320
	d) Tillitsvalgte.....	320
	e) Stortings- og kommunevalg.....	322
8.4.2.4.	Overvåking av NKP og NKU.....	325
	a) Romavlytting.....	325
	b) Telefonavlytting og brevkontroll.....	336
	c) Overvåking av kurs og leirer sist på 1940-tallet.....	341
	d) Spaning og aktiv bruk av informanter.....	342
	e) Ulovlig ransaking/ulovlig beslag.....	343
8.4.3.	Organisasjoner med tilknytning til NKP og reisevirksomhet.....	344
8.4.3.1.	Innledning.....	344
8.4.3.2.	Norsk Sovjetrussisk Samband/Sambandet Norge - Sovjetunionen.....	345
	a) Organisasjonen.....	345
	b) Kartleggingen av virksomheten.....	346

	c) Kartlegging av personer med tilknytning til Norsk Sovjetrussisk Samband og av reiser til Sovjetunionen.....	352
	d) Særlig om overvåking.....	354
8.4.3.3.	Sambandet Norge-Folkedemokratiene - Internasjonalt Kultursamband, Østersjøukene og Arbeiderkonferansene	358
	a) Organisasjonen	358
	b) Kartleggingen av virksomheten.....	359
	c) Kartleggingen av personer med tilknytning til Sambandet Norge-Folkedemokratiene/- Internasjonalt Kultursamband	361
	d) Særlig om overvåking	362
8.4.3.4.	Internasjonale organisasjoner.....	366
	a) Generelt	366
	b) Verdensfredsrådet (WPC) - Fredens Forkjempere i Norge	366
	c) Den faglige verdensføderasjon (WFTU) og norske kontakter	368
	d) Kvinnes demokratiske verdensforbund (KDV) - Norsk Kvinneforbund	370
	e) Verdens demokratiske ungdomsforbund (VDU) - Den Internasjonale Studentunionen (IUS) - Den norske festivalkomité.....	371
	f) Unge Pionerer.....	374
	g) Den internasjonale føderasjon av fascismens motstandere, ofre og fanger (FIR) - norsk kontaktkomité.....	375
8.4.4.	AKP (m-l) og de organisasjonene som gikk inn i AKP (m-l)	376
	8.4.4.1. Innledning	376
	8.4.4.2. Sosialistisk ungdomsforbund (SUF og SUF (m-l)).....	377
	8.4.4.3. Marxistisk-leninistiske grupper (MLG).....	379
	8.4.4.4. Marxistisk-leninistisk front.....	379
	8.4.4.5. AKP (m-l) Arbeidernes kommunistparti - marxist- leninistene	379
	8.4.4.6. Rød Valgallianse (RV).....	387
	8.4.4.7. Rød Ungdom (RU).....	389
8.4.5.	Kartleggingen av AKP(m-l)	389
	8.4.5.1. Innledning	389
	8.4.5.2. Kartlegging av AKP(m-l)s virksomhet.....	391
	a) Generelt	391
	b) Oppslutning	393
	c) Stortings- og kommunevalg, Rød Valgallianse.....	394
	d) AKP(m-l) - organisasjonen, sentrale organer, økonomi, reisevirksomhet	395
	e) Partiet i distriktene	397
	f) Sommerleirene og annen studievirksomhet	397

	g) Klassekampen og annen medievirksomhet	398
	h) Infiltrasjon	399
	i) Demonstrasjoner.....	404
	j) Illegal virksomhet mv.....	404
8.4.5.3.	Registrering av personer med tilknytning til av AKP(m-l)	405
	a) Generelt	405
	b) Medlemmer og sympatisører.....	407
	c) Personer med tillitsverv.....	409
	d) Deltakere på studieringer og sommerleirer	410
	e) Stortings- og kommunevalg - Rød Valgallianse	411
	f) Personer med tilknytning til Klassekampen og annen medievirksomhet.....	413
	g) Militærnektene	415
	h) Demonstrasjoner og streiker.....	415
8.4.5.4.	Overvåking.....	416
	a) Romavlytting.....	416
	b) Telefonkontroll.....	416
	c) Ulovlig beslag.....	421
	d) Spaning og aktiv bruk av informanter.....	423
	e) Provokasjon.....	423
8.4.6.	Kartleggingen av organisasjoner som sto AKP(m-l) nær.....	424
8.4.6.1.	Innledning	424
8.4.6.2.	Kvinnefronten	426
	a) Organisasjonen	426
	b) Kartleggingen av virksomheten.....	427
8.4.6.3.	Faglig 1. mai Front (FFF) / Faglig solidaritet 1. mai (FSF)	428
8.4.6.4.	Faglig studentfront (FSF).....	429
	a) Organisasjonen	429
	b) Kartleggingen av virksomheten.....	430
8.4.6.5.	Kampanjen Norge ut av NATO (KNUAN)	431
	a) Organisasjonen	431
	b) Kartleggingen av virksomheten.....	431
8.4.6.6.	Arbeiderkomiteen mot EEC og dyrtid (AKMED).....	432
	a) Organisasjonen	432
	b) Kartleggingen av virksomheten.....	432
8.4.6.7.	Den norske solidaritetskomité for Vietnam (Solkom)	433
	a) Organisasjonen	433
	b) Kartleggingen av virksomheten.....	434
8.4.6.8.	Palestinakomiteen (Pal-kom)	436
	a) Organisasjonen	436
	b) Kartleggingen av virksomheten.....	437
8.4.6.9.	Irlandskomiteen/Den forente Irlandskomité.....	438
	a) Organisasjonen	438
	b) Kartleggingen av virksomheten.....	439

8.4.6.10.	Vennskapssambandet Norge-Kina.....	439
	a) Organisasjonen.....	439
	b) Kartleggingen av virksomheten.....	440
8.4.6.11.	Vennskapssambandet Norge - Albania (VNA).....	441
8.4.7.	Sosialistisk Folkeparti/Sosialistisk Venstreparti	441
8.4.7.1.	Venstresiden og den kalde krigen: 1950-årene	441
8.4.7.2.	Dannelsen av Sosialistisk Folkeparti	444
8.4.7.3.	Dannelsen av Sosialistisk Venstreparti	445
8.4.8.	Kartleggingen av SF/SV	447
8.4.8.1.	Innledning	447
8.4.8.2.	Kartleggingen av partiets virksomhet	448
	a) Generelt	448
	b) Oppslutning	448
	c) Partiet sentralt.....	448
	d) SF lokalt	449
	e) SUF og SFU	450
8.4.8.3.	Registrering av personer med tilknytning til SF/SV	451
	a) Valglister	451
	b) Tillitsvalgte.....	452
	c) Medlemskap	453
8.4.8.4.	Overvåking.....	454
	a) Overvåking av partiet	454
	b) Overvåkingen av Knut Løfsnes.....	455
8.4.8.5.	Orientering	461
	a) Overvåking	461
	b) Særlig om romavlytting.....	462
	c) Registrering	463
8.4.9.	Fredsorganisasjoner og andre organisasjoner på venstresiden	463
8.4.9.1.	Generelt.....	463
8.4.9.2.	Fredsorganisasjoner og organisasjoner med forsvarspolitiske målsetninger	463
	a) Generelt	463
	b) Folkereisning mot krig (FMK).....	464
	c) Kampanjen mot Atomvåpen - Nei til Atomvåpen	468
8.4.9.3.	Solidaritetsorganisasjoner	469
	a) Vietnam	469
	b) Midtøsten.....	470
8.4.10.	Høyreekstrem virksomhet.....	470
8.4.10.1.	Første periode, fra krigsslutt til ca. 1970: "Etterkrigstiden"	471
	a) Allment om perioden.....	471
	b) Hva ble registrert i første periode?.....	472
	c) Organisasjoner og grupper	473
	d) Møtevirksomhet	473
	e) Annen aktivitet	474
	f) Personer.....	474

g) Metoder	474
8.4.10.2. Andre periode, ca 1970 - ca 1985: "Norsk Front- perioden"	474
a) Allment om perioden.....	474
b) Hva ble registrert i andre periode?	477
c) Metoder	479
8.4.10.3. Tredje periode, ca 1985-1994: Innvandringsmotstand.....	479
a) Allment om perioden.....	479
b) Organisasjoner med motstand mot innvandring som eneste sak eller som helt dominerende hovedsak.....	480
c) Organisasjoner som ønsket å stå frem med et markert nazistisk preg i symbolbruk og retorikk og vedkjente seg en nazistisk/fascistisk ideologi	480
d) Hva ble registrert i 3. periode?.....	481
e) Metoder	482
8.5. Bruk av informasjon.....	483
8.5.1. Generelt om bruk av informasjon.....	483
8.5.1.1. Lover, forskrifter og instruksjoner om bruk av informasjon. Taushetsplikten og unntak fra denne	483
a) Innledning.....	483
b) Generelt om taushetsplikten og unntak fra denne	484
c) Særlig om meddelelse av opplysninger som ledd i sikkerhetsundersøkelser av personell for Forsvaret og den sivile forvaltning.....	488
d) Særlig om meddelelse av opplysninger til private bedrifter	488
e) Særlig om meddelelse av opplysninger til utenlandske myndigheter og hemmelige tjenester	493
8.5.1.2. Oversikt over bruk av informasjon	497
8.5.2 Meddelelser av opplysninger til sivil, offentlig sektor utenom personkontroll.....	498
8.5.2.1. Generelt om kartlegging og ansettelseskontroll.....	498
8.5.2.2. Særlig om Norges Statsbaner, postvesenet og telegrafetaten.....	499
8.5.3 Meddelelse av opplysninger til bedrifter.....	502
8.5.3.1 Industrieredskap og forhåndskontroll ved ansettelser 1952-1967	502
8.5.3.2 Tiden etter 1967	508
8.5.4. Skipsfarten.....	511
8.5.4.1. Innledning	511
8.5.4.2. Politiets overvåkingstjeneste.....	512
8.5.4.3. Norsk Sjømannsforbund og kommunistene.....	515

8.5.4.4.	Hyringsnektelser av kommunister.....	521
8.5.4.5.	Konsekvensene for sjøfolk.....	526
8.5.4.6.	Skibsfartens Arbeidsgiverforening.....	527
8.5.5.	Meddelelse av opplysninger til utenlandske tjenester og myndigheter	529
8.5.5.1.	Innledning	529
8.5.5.2.	Opplysninger fra telefonkontroll av utenlandske kontorer	529
8.5.5.3.	Opplysninger om norske visumsøkere fra Forsvarets etterretningstjeneste.....	531
8.5.5.4.	Opplysninger fra Overvåkingssentralen om visumsøkere og i forbindelse med personkontroll	533
	a) USA	534
	b) Storbritannia, Australia, New Zealand og Canada.....	536
	c) Personkontrollopplysninger til andre samarbeidende utenlandske tjenester	536
	d) Gjeldende praksis	536
8.5.5.5.	Opplysninger til utenlandske tjenester for øvrig.....	537
8.5.6.	Meddelelse av opplysninger til næringsorganisasjoner.....	542
8.5.7.	Meddelelse av opplysninger til andre.....	544
8.5.7.1.	Meddelelse av opplysninger fra Overvåkingssentralen til Forsvaret	544
8.5.7.2.	Opplysninger fra overvåkingstjenesten lokalt til Forsvaret.....	546
8.5.7.3.	Meddelelse av opplysninger til mellommenn	547
8.5.7.4.	Ringvold-notatene.....	547

9. KOMMISJONENS VURDERINGER AV VIRKSOMHETEN I POLITIETS OVERVÅKINGSTJENESTE 549

9.1.	Innledende bemerkninger	549
9.1.1.	Overvåkingstjenestens oppgaver.....	549
	9.1.1.1. Kontraetterretning og kontrasubversjon.....	549
	9.1.1.2. Personkontroll	549
	9.1.1.3. Beredskapsoppgaver	550
9.1.2.	Overvåkingstjenestens arkiver.....	551
9.1.3.	Noe om den begrepsbruk som har ligget til grunn for beskrivelser av virksomheten i Politiets overvåkingstjeneste	552
9.1.4.	Forholdet til overordnet myndighet og til kontrollinstanser.....	553
9.2.	Instruksverket for overvåkingstjenesten - oversikt og problemstillinger	554
	9.2.1. Generelt om formelle instruksjer.....	554
	9.2.2. Andre instruksjer og direktiver fra overordnet myndighet.....	555
	9.2.3. Problemstillinger	556

9.3.	Nærmere om forståelsen av instruksverket	557
9.3.1.	Registrering av opplysninger om politisk tilhørighet og virksomhet	557
9.3.1.1.	Perioden 1947-1977	557
9.3.1.2.	Perioden 1977-1994	563
9.3.1.3.	Særlig om beredskapsregistrering - interneringslister.....	567
9.3.2.	Overvåking	568
9.3.2.1.	Perioden 1945-1970	568
9.3.2.2.	Perioden 1970-1994	571
9.3.2.3.	Nærmere om forståelsen av "bare på grunnlag av lovlig politisk virksomhet" og "lovlig politisk virksomhet i seg selv" jf rundskriv 2/1970, jf St meld nr 89 (1969-70) og § 4 tredje ledd i overvåkingsinstruksen av 1977.....	571
9.4.	Andre rettsregler som regulerer adgangen til overvåking	574
9.4.1.	Metoder som er forbudt ved lov, men slik at det i visse tilfeller kan gis samtykke.....	574
9.4.1.1.	Post-, telegram- og telefonkontroll	574
9.4.1.2.	Ransaking av bolig, kontor mv - beslag og utleveringspålegg	575
9.4.2.	Overvåkingsmetoder som ikke er forbudt ved lov	576
9.4.3.	Forholdsmessighetsprinsippet	579
9.4.4.	Nødrett.....	579
9.4.5.	Overskuddsinformasjon.....	581
9.5.	Registreringen av opplysninger om politisk tilhørighet og politisk virksomhet.....	582
9.5.1.	Registreringsvirksomheten og grunnlaget for den - oppsummering	583
9.5.1.1.	NKP og organisasjoner som sto NKP nær	583
a)	Generelt	585
b)	Kartleggingen av virksomheten.....	585
c)	Registrering av personer.....	589
9.5.1.2.	AKP(m-l) og organisasjoner som sto AKP(m-l) nær.....	592
a)	Generelt	592
b)	Kartleggingen av AKP (m-l)s virksomhet.....	593
c)	Registrering av personer med tilknytning til eller AKP(m-l).....	594
d)	Kartleggingen av organisasjoner som sto AKP(m-l) nær.....	596
9.5.1.3.	SF/SV	597
a)	Generelt	597
b)	Kartleggingen av virksomheten.....	598

c) Registrering av personer.....	598
9.5.2. Vurdering av registreringsvirksomheten frem til 1977	599
9.5.2.1. Rettslige utgangspunkter.....	599
9.5.2.2. Norges Kommunistiske Parti, Norges Kommunistiske Ungdomsforbund. Organisasjoner som sto NKP nær	600
9.5.2.3. AKP(m-l) og Rød Valgallianse. Rød Ungdom. Organisasjoner som sto AKP(m-l) nær.....	604
9.5.2.4. Sosialistisk Folkeparti.....	606
9.5.2.5. Høyreorienterte organisasjoner.....	609
9.5.3. Vurdering av registreringsvirksomheten etter 1977	610
9.5.3.1. Rettslige utgangspunkter.....	610
9.5.3.2. Norges Kommunistiske Parti, Norges Kommunistiske Ungdomsforbund. Organisasjoner som sto NKP nær	610
9.5.3.3. AKP(m-l) og Rød Valgallianse. Rød Ungdom. Organisasjoner som sto AKP(m-l) nær.....	613
9.5.3.4. Andre organisasjoner på venstresiden.....	616
a) Folkereising mot krig - bladet Ikkevold.....	616
b) Andre fredsorganisasjoner.....	617
9.5.3.4. Høyreekstreme organisasjoner.....	618
9.5.4. Nærmere om bakgrunnen for den instruksstridige registrering i 1980-årene	620
9.5.4.1. Justisdepartemententets oppfølging av St meld nr 18 (1980-81).....	620
9.5.4.2. Saksbehandling og styring i overvåkingstjenesten.....	624
9.5.5. Misvisende opplysninger om registreringsvirksomheten	630
9.6. Kommisjonens vurdering av overvåkingsvirksomheten.....	630
9.6.1. Overvåkingsvirksomheten - oppsummering.....	630
9.6.1.1. Romavlytting.....	630
a) Romavlytting av NKP-møter.....	630
b) Romavlytting - SF/SV	632
c) Romavlytting - Norsk Sovjetrussisk Samband.....	633
d) Romavlytting -andre.....	633
9.6.1.2. Telefon- og brevkontroll.....	633
a) Oslo forhørsrett	633
b) Bergen forhørsrett.....	638
c) Trondheim forhørsrett	639
d) Tromsø forhørsrett.....	640
e) Asker og Bærum forhørsrett.....	641
f) En forhørsrett i Finnmark	642
9.6.1.3. Ransaking og beslag.....	642
9.6.1.4. Spaning og aktiv bruk av informanter.....	643
9.6.1.5. Infiltrasjon og provokasjon	644
9.6.2. Vurdering av romavlyttingsvirksomheten.....	644
9.6.2.1. Innledning	644

9.6.2.2.	Romavlytting frem til midten av 1950-tallet.....	645
	a) Virksomheten	645
	b) Nærmere om ansvaret for avlyttingsvirksomheten	646
9.6.2.3.	Avlyttingen av NKPs landskonferanse i Wilses gate 15. og 16. januar 1955.....	652
	a) Saksforholdet.....	652
	b) Ble justisminister Hauge informert om at overvåkingstjenesten sto bak avlyttingen?.....	654
9.6.2.4.	Romavlytting etter 1955.....	659
	a) Virksomheten.....	659
	b) Nærmere om ansvaret for virksomheten.....	661
9.6.2.5.	Særlig om romavlytting rettet mot individuelle personer.....	666
9.6.3.	Vurdering av overvåkingstjenestens bruk av telefonkontroll og brevkontroll	666
9.6.3.1.	Virksomheten frem til august 1960.....	666
	a) Innledning.....	666
	b) Nærmere om virksomheten	668
9.6.3.2.	Telefonkontroll og brevkontroll etter august 1960.	671
	a) Innledning.....	671
	b) Utgangspunkter for vurderingene.....	672
	c) Kommisjonens vurdering av rettskontrollen	673
	d) Nærmere om telefon- og brevkontrollvirksomheten i overvåkingstjenesten	680
	e) Registrering av overskuddsinformasjon fra telefonkontrollvirksomheten	686
9.6.4	Ransaking, beslag og utleveringspålegg.....	689
9.6.4.1.	Ransaking, beslag og beslagsliknende tiltak.....	689
9.6.4.2	Utleveringspålegg	691
9.6.5.	Overvåkingstjenestens bruk av andre overvåkingstiltak	692
9.6.5.1.	Utgangspunkter	692
9.6.5.2.	Norges Kommunistiske Parti og nærstående organisasjoner.	693
9.6.5.3.	AKP(m-l) og nærstående organisasjoner	697
9.6.5.4.	Høyreekstremer organisasjoner.....	697
9.7.	Overvåkingstjenestens meddelelse av opplysninger	697
9.7.1.	Overvåkingstjenestens meddelelse av opplysninger til bedrifter og sivile offentlige etater uten sammenheng med sikkerhetsklarering.....	697
9.7.1.1.	Innledning. Rettslige utgangspunkter.....	697
9.7.1.2.	Nærmere om de opplysninger som ble gitt bedrifter og offentlige myndigheter eller tjenester	701
	a) Bedrifter.....	701
	b) Særlig om handelsflåten	703

c) Offentlige myndigheter eller tjenester.....	705
d) Særlig om NSB.....	706
9.7.1.3. Kommisjonens vurderinger.....	707
9.7.2. Meddelelse av opplysninger til utenlandske tjenester og myndigheter.....	710
9.7.2.1. Rettslige utgangspunkter.....	710
9.7.2.2. Visum- og annen personkontroll.....	712
9.7.2.3. Utlevering av redigerte utskrifter fra telefonkontroll.....	713
9.7.2.4. Andre opplysninger som er gitt til samarbeidende tjenester.....	715
9.7.3. Meddelelse av opplysninger til Forsvarets etterretningstjeneste og til Forsvarets sikkerhetstjeneste, uten sammenheng med sikkerhetsklarering.....	716
9.7.3.1. Innledning. Rettslige utgangspunkter.....	716
9.7.3.2. Overvåkingssentralens formidling av opplysninger til E-staben.....	717
9.7.3.3. Regionalt/lokalt samarbeid mellom overvåkingstjenesten og militære avdelingers E- og S-offiserer.....	719
10. GRANSKINGEN AV FORSVARETS SIKKERHETSTJENESTE.....	721
10.1. Innledning.....	721
10.2. Sikkerhetstjenesten før 1965.....	722
10.2.1. Innledning.....	722
10.2.2. Sikkerhetstjenestens arkiver.....	723
10.2.2.1. Oversikt over arkivene.....	723
10.2.2.2. Særlig om Kommunistarkivet og innhenting av opplysninger til det.....	724
10.2.2.3. Femmannsgruppens kommunistarkiv.....	726
10.2.3. Femtekolonnebegrepet.....	726
10.2.4. Samarbeid politiet/Forsvaret.....	727
10.2.5. Bestemmelser om dokumentsikkerhet.....	730
10.2.6. Koordineringsutvalget under Regjeringens sikkerhetsutvalg.....	731
10.2.7. Sikkerhetsundersøkelser av militært personell - fremgangsmåte og kriterier.....	732
10.2.8. Sikkerhetsundersøkelser for sivil sektor.....	736
10.2.9. Rettssikkerhet ved sikkerhetsundersøkelser.....	737
10.2.10. Sikkerhetstjenesten i forsvarsgrenene.....	740
10.3. Personellsikkerhet og personkontroll etter 1965.....	743
10.3.1. Innledning.....	743
10.3.2. Organisering av personellsikkerhetstjenesten og saksbehandlingsregler.....	744

10.3.2.1.	Innledning	744
10.3.2.2.	Klarering og autorisasjon	745
10.3.2.3.	Fremgangsmåten ved personkontroll og sikkerhetsklarering	746
	a) Forsvaret	746
	b) Sivil forvaltning	749
	c) Personkontroll for private bedrifter	750
10.3.2.4.	Politiets meddelelse av opplysninger til klareringsmyndigheten	751
10.3.2.5.	Saksbehandlingsregler - innsyn, underretning, begrunnelse og klage	755
	a) Innledning	755
	b) Mellbye-utvalget	755
	c) Behandlingen av Mellbye-utvalgets innstilling - St meld nr 89 (1969-70) og Innst S nr 164 (1971-72)	756
	d) Den sivile forvaltning - direktivet fra 1983	759
	e) Perioden etter 1990	762
	f) Særlig om søkere til stillinger og til skoler i Forsvaret	763
10.3.3.	Bestemmelser om kriteriene for sikkerhetsklarering	763
10.3.3.1.	Innledning	763
10.3.3.2.	Forsvaret	764
10.3.3.3.	Den sivile forvaltning	768
10.3.3.4.	Personkontroll for private bedrifter	772
10.3.3.5.	Nærmere om forholdet mellom Sikkerhetsstaben og Politiets overvåkingstjeneste	772
10.3.3.6.	I hvilken utstrekning var kriteriene kjent?	774
10.3.4.	Praksis ved personkontroll i Forsvaret	776
10.3.4.1.	Registre i Sikkerhetsstaben	776
10.3.4.2.	Hvilke opplysninger om personers politiske tilknytning eller virksomhet er gitt til Forsvaret?	777
10.3.4.3.	Bruk av opplysninger, avgjørelser i klareringssaker	780
	a) Generelt	780
	b) Tilhørighet og virksomhet på venstresiden - opplysninger om personen selv	781
	c) Opplysninger om nær families politiske tilhørighet eller virksomhet	785
	d) Egen og nærståendes reisevirksomhet	786
	e) Tilhørighet og virksomhet på høyresiden	787
10.3.4.4.	Hvilke virkninger har klareringsnektelser hatt for ansettelser eller for engasjement?	788
10.3.5.	Personkontroll i sivil, offentlig sektor	789
10.3.5.1.	Materiale til belysning	789
10.3.5.2.	Praktisering av kriterier ved personkontroll	789
10.3.5.3.	Nærmere om Televerket	792
10.3.5.4.	Klarering av politikere	793

10.3.6. Personkontroll i private firmaer som inngår i beredskapsplanlegging eller har leveranser til Forsvaret.....	793
10.4. Monitoring av telefonsamband.....	795
10.4.1. Innledning.....	795
10.4.2. Hjemmelsspørsmål.....	796
10.4.3. Oversikt over praksis.....	797
10.4.4. Monitoring av det grønne nett?.....	798
10.4.5. Gjennomføring av virksomheten.....	799
10.5. Tekniske sikkerhetsundersøkelser.....	800
10.5.1. Innledning.....	800
10.5.2. Oversikt over praksis.....	801
10.5.3. Funn og mulig misbruk.....	802
11. KOMMISSJONENS VURDERINGER AV SIKKERHETSTJENESTEN.....	804
11.1. Utgangspunkter.....	804
11.1.1. Problemstillinger - ansvarsforhold.....	804
11.1.2. Rettssikkerhetsmessige utgangspunkter.....	804
11.2. Sikkerhetstjenesten frem til 1965.....	805
11.2.1. Regelverket.....	805
11.2.2. Praksis.....	808
11.2.2.1. Hvilke opplysninger om politisk tilhørighet eller politisk virksomhet ble innhentet ved sikkerhetsundersøkelsene.....	808
11.2.2.2. Hvilken vekt ble opplysninger om tilhørighet til kommunistiske organisasjoner eller kommunistisk virksomhet tillagt?.....	809
11.2.2.3. Særlig om kommunistarkivet.....	811
11.2.2.4. Særlig om sikkerhetstjenesten i forsvarsgrenene i Nord-Norge.....	813
11.3. Sikkerhetstjenesten etter 1965.....	814
11.3.1. Regelverket.....	814
11.3.1.1. Regler om hvilke forhold som er relevante ved personkontroll.....	814
11.3.1.2. Saksbehandlingsregler.....	817
a) Saksbehandlingsregler eller -rutiner av betydning for å unngå forskjellsbehandling.....	817
b) Den sikkerhetsundersøktes rettsstilling under klareringssaken.....	818
11.3.2. Praksis.....	823
11.3.2.1. Hvilke opplysninger ble innhentet og hvilken vekt ble opplysningene tillagt?.....	823

11.3.2.2. Nærmere om overvåkingstjenestens meddelelse av opplysninger.....	828
11.3.2.3. Personkontroll i bedrifter som leverer varer eller tjenester til Forsvaret eller til den sivile forvaltnings forsvarsberedskap	829
11.4. Monitoring	829
11.5. Tekniske sikkerhetsundersøkelser.....	830
12. KONTROLLUTVALGET FOR OVERVÅKINGS- OG SIKKERHETSTJENESTEN.....	831
12.1. Innledning - kort om utvalget og dets mandat	831
12.2. Kommisjonens vurderinger.....	832
12.2.1. Generelle utgangspunkter.....	832
12.2.2. Overvåkingstjenestens registreringspraksis.....	835
12.2.3. Overvåkingstjenestens bruk av telefonkontroll.....	837
12.2.4. Kontrollen av personellsikkerhetstjenesten i Sikkerhetsstaben.....	841
13. GRANSKINGEN AV FORSVARETS ETTERRETNINGS-TJENESTE	844
13.1. Tidligere utredninger om og gransking av E-tjenesten	844
13.1.1. Utredninger.....	844
13.1.1.1. Follestad-utvalget.....	844
13.1.1.2. Femtekolonnistutvalget (Lånskan-utvalget).....	844
13.1.1.3. Andersen-utvalget (Utvalget til koordinering av E- og S-tjenesten i Forsvaret)	845
13.1.1.4. Kaldager-kommisjonen.....	845
13.1.1.5. Mellbye-utvalget.....	845
13.1.1.6. Tomannsutvalget.....	846
13.1.1.7. Karstad-utvalget (Etterretningstjenestens organisasjon og virksomhet)	846
13.1.1.8. Dahl-gruppen	846
13.1.1.9. Skauge-kommisjonen.....	848
13.1.2. Nygaard Haug-utvalget.....	849
13.2. Den militære etterretningstjenestenes oppgaver - oversikt over instruksverket	850
13.2.1. Historie.....	850
13.2.2. Reetablering i Norge	851
13.2.3. Etterretningssamarbeidet i NATO	851
13.2.4. Nasjonale ansvarslinjer	853
13.2.5. Endringer i den internasjonale situasjon	854
13.2.6. Forholdet til sideordnete tjenester	854

13.3. Forsvarets etterretningstab (FOE)	854
13.3.1. Etablering og historie	854
13.3.2. Organisering i Norge etter fredsslutningen	859
13.3.3. Opprettelse av Stay behind.....	860
13.3.4. Forsvarskommisjonen av 1946	861
13.3.5. Sikkerhetstjenesten som del av etterretningsstaben	862
13.3.6. Samarbeid med utenlandske tjenester	862
13.3.7. Avlytting.....	863
13.3.8. Støtte til spesielle amerikanske operasjoner.....	864
13.3.9. Utbygging av elektronisk etterretningstjeneste	864
13.3.10. Stormaktsinnblanding i Stay behind	865
13.3.11. Innstramming av virksomheten.....	866
13.3.12. Den moderne etterretningstjeneste.....	867
13.3.13. Innflytelse av en endret verdenssituasjon	869
13.4. Særlig om okkupasjonsberedskapstyrken (Stay behind).....	870
13.4.1. Etablering og historie	870
13.4.1.1. "Hvit etterretning"	870
13.4.1.2. Femmannsgruppen.....	871
13.4.1.3. Det offisielle Stay behind.....	873
13.4.2. Organisering og nasjonal kontroll	876
13.4.3. Oppgaver og rekruttering.....	879
13.4.4. Finansiering	879
13.4.5. Påstander om misbruk av Stay behind.....	880
13.5. Politisk misbruk av etterretningstjenesten?	883
13.5.1. Innledning.....	883
13.5.2. Etterretningstjenesten som politisk redskap for Arbeiderpartiet - særlig om Trond Johansen	884
13.5.3. Påstander om en "fjerde tjeneste"	889
13.6. Telefonavlytting i etterretningstjenestens regi	891
13.6.1. Virksomheten i Ruseløkkabunkerne	891
13.6.1.1. Faktisk beskrivelse og historikk.....	891
13.6.1.2. Personell og teknisk utstyr i bunkerne	895
a) Personell	895
b) Det tekniske utstyret i bunkeren.....	897
13.6.1.3. Operasjon Muldvarp	900
13.6.1.4. Samarbeid med Politiets overvåkingstjeneste om operasjon Muldvarp	903
13.6.1.5. Det grønne telefonettet.....	904
13.6.1.6. Påstander om telefonavlytting av norske borgere	907
13.6.2. Situasjonen etter avviklingen av bunkerne.....	912
13.6.2.1. Telefonsentralen i Platous-gate.....	912
13.6.2.2. Telegramåpning	913
13.6.2.3. Opplysninger fra politiets telefonavlytting	913

13.6.2.4. Regjeringens sambandssentral	914
13.6.2.5. Regjeringens krigshovedkvarter - satellittbasert avlytting	914
13.7. Romavlytting i etterretningstjenestens regi.....	915
13.7.1. Romavlytting i Oslo Militære Samfund i 1949	915
13.7.2. Skjult mikrofon i Folketeaterbygningen.....	916
13.7.3. Avlytting av distriktsmøte i NKP i 1950.....	918
13.7.4. Avlytting av kommunistiske landsmøter i Folkets Hus.....	918
13.7.4.1. Før 1955	918
13.7.4.2. Etter 1955.....	919
13.7.5. Avlytting av møte i Nordens Klippe.....	920
13.8. Etterretningstjenesten i distriktene	921
13.8.1. Innledning.....	921
13.8.2. Etterretningstjenesten ved avdelingene	922
13.8.3. Etterretningsstabens kontaktnett.....	924
13.9. Samarbeid med utenlandske tjenester.....	927
13.9.1. Innledning.....	927
13.9.2. Britisk etterretningstjeneste MI 6/Britisk sikkerhetstjeneste MI 5	928
13.9.3. Amerikansk etterretningsvirksomhet i Norge.....	931
13.9.4. Samarbeide med Mossad.....	938
13.9.5. Andre utenlandske tjenester	938
13.10. Lillehammersaken.....	938
13.10.1. Påstanden om at Trond Johansen har vært israelsk agent og bisto Mossad i forbindelse med Lillehammer-saken.....	938
13.10.2. Påstander om medvirkning fra Stay behind eller personer med tilknytning til Stay behind	942
13.10.2.1. Påstander om øvelse i Lillehammerområdet sommere 1973.....	942
13.10.2.2. Påstander om medvirkning fra andre	944
13.10.3. Påstander om medvirkning fra overvåkingspolitiets side	945
13.11. Kontrollutvalget for etterretningstjenesten	947
13.11.1. Opprettelse, sammensetning og mandat.....	947
13.11.2. Revisjon og parlamentarisk kontroll	949
13.11.3. Tidligere vurderinger av Kontrollutvalget	951
13.12. Kontraetterretning i etterretningstjenesten	952
14. KOMMISJONENS VURDERINGER AV VIRKSOMHETEN I FORSVARETS ETTERRETNINGSTJENESTE	955
14.1. Generelle utgangspunkter	955

14.2. Avlyttingsvirksomheten.....	957
14.2.1. Telefonavlytting.....	957
14.2.1.1. Rettslig utgangspunkt.....	957
14.2.1.2. Avlytting av utenlandske kontorer.....	957
14.2.1.3. Telefonavlytting av norske borgere.....	959
14.2.1.4. Nærmere om offiserer med tilknytning til E-staben og deres kontakt med Høyre-politikere.....	966
14.2.1.5. Asbjørn Mathiesens virksomhet	969
14.2.2. Romavlytting	969
14.2.2.1. Romavlytting før midten av 1950-årene	969
14.2.2.2. Avlyttingen av NKPs landsmøte i 1957.....	971
14.3. Kartleggingsvirksomhet i Forsvarets etterretningstjeneste etter midten av 1950-tallet.....	972
14.3.1. Innledning.....	972
14.3.2. Kartlegging av norske borgere i tilknytning til Stay behind.....	973
14.3.2.1. Kartlegging ved bruk av agentnettet.	973
14.3.2.2. Kartlegging ved bruk av private grupper eller personer med tilknytning til Stay behind	976
14.3.3. Annen kartleggingsvirksomhet.....	978
14.3.4. Kartleggingsvirksomhet ved etterretningstjenesten i Nord- Norge etter 1955	980
14.4. Kartlegging og utveksling av opplysninger i samarbeid med utenlandske tjenester eller myndigheter.	981
14.4.1. Innledning.....	981
14.4.2. Meddelelse av visumopplysninger og opplysninger om sjøfolk på norske skip som anløp USA.	983
14.4.3. Opplysninger fra E-stabens avlyttingsvirksomhet.....	986
14.5. Påstander om misbruk av E-staben eller av posisjoner innenfor staben for politiske eller andre utenforliggende formål.....	987
14.5.1. Innledning.....	987
14.5.2. Særlig om Trond Johansens posisjon i E-staben og hans tilknytning til ledende politikere i Arbeiderpartiet og tillitsverv i partiet	988
15. SÆRLIG OM FORBINDELSE MELLOM DE HEMMELIGE TJENESTER OG PARTIER, GRUPPERINGER ELLER INSTITUSJONER.....	993
15.1. Problemet	993
15.1.1. Innledning.....	993
15.1.2. Påstander og teorier	993
15.1.3. Spørsmål å undersøke.....	994

15.2. Arbeiderbevegelsen og de hemmelige tjenestene de første etterkrigsårene	994
15.2.1. Bakgrunnen.....	994
15.2.1.1. Fra okkupasjon til gjenreising og kald krig.....	994
15.2.1.2. Det statsbærende partiet.....	998
15.2.1.3. Staten, partiet og oppgjøret med kommunistene 1948-52	1000
15.2.1.4. Et dilemma	1001
15.2.2. "Kontoret" og "Hjelpepersonalet".....	1002
15.2.2.1. To samtidige kilder	1002
15.2.2.2. "Hjelpepersonalet" og bruken.....	1005
15.2.2.3. Hadde "kontorets" arkiv flere funksjoner?.....	1010
15.2.2.4. Avvikling eller omlegging?	1016
15.2.2.5. Også en partiinteresse	1019
15.2.2.6. Et overblikk.....	1020
15.2.2.7. Hva er holdbart og hva er usikkert?.....	1022
15.2.2.8. Haakon Lie og Jens Christian Hauge.....	1023
15.2.3. Andre politiske organisasjoner.....	1025
15.3. Arbeiderpartiet, Landsorganisasjonen og de hemmelige tjenestene i femti- og sekstiårene.	1027
15.3.1. Struktur og lederskap.....	1027
15.3.1.1. Ledere og mellommenn.....	1028
15.3.1.2. Rolf Gerhardsen og de hemmelige tjenestene.....	1029
15.3.1.3. Per Monsen	1032
15.3.1.4. LO-formannens rolle.....	1033
15.3.1.5. Haakon Lie.....	1034
15.3.2. Mellommennene	1044
15.3.2.1. Ivar Hobbelhagen.....	1044
a) Ilandføring av militært materiell fra allierte rundt 1950.	1045
b) Nærmere om Hobbelhagens oppgaver og rapportering	1047
c) Hobbelhagen og de hemmelige tjenestene.....	1048
15.3.2.2. Arne Hjelm Nilsen	1049
a) Arne Hjelm Nilsens kontakt med Fst/E.....	1050
b) Arne Hjelm Nilsens samarbeid med Politiets overvåkingstjeneste	1051
c) Hjelm Nilsen/Bye-arkivet.....	1055
d) Arne Hjelm Nilsens kontaktnett.	1059
e) Nærmere om Arne Hjelm Nilsens informasjoner til Nordahl	1061
f) Parelius Mentsen og Arne Hjelm Nilsen.....	1063
g) Nærmere om Arne Hjelm Nilsen og overvåkingspolitiet.....	1064
h) Hvem visste hva?	1065

15.4. Slutfase - Ronald Bye i LO og som partisekretær.....	1070
15.4.1. Ronald Bye i LO sentralt.....	1070
15.4.1.1. Ronald Bye og Hjelm Nilsen/Bye-arkivet.....	1070
15.4.1.2. Romavlytting i Folkets Hus	1071
15.4.1.3. Lytteaktiviteten i Folkets Hus - hvor lenge?.....	1072
15.4.1.4. Avlyttingssystem i Folkets Hus og liknende hus - oppsummering.....	1073
15.4.1.5. Hvem kjente til romavlyttingen i Byes tid?	1074
15.5. Relasjoner mellom overvåkingspolitiet og folk i organisasjonsledd i LO og Arbeiderpartiet andre steder i landet - noen eksempler.....	1075
15.5.1. Sør-Varanger og A/S Sydvaranger.....	1076
15.5.1.1. Sør-Varanger - konklusjon.....	1079
15.5.2. Andre trekk ved situasjonen i Nord-Norge.....	1079
15.5.3. Rjukan - et eksempel i Sør-Norge	1083
15.5.4. Sarpsborg.....	1083
15.5.5. Bergen.....	1086
15.5.6. Oppsummering - lokalt samarbeid. Personalsjefer.....	1088
15.5.7. Når overvåkingspolitiet følger etter.....	1089
15.6. Etterspill?	1090
15.7. Overvåkingstjenesten som opinionsdanner.....	1091
16. KOMMISJONENS VURDERINGER AV FORBINDELSEN MELLOM DE HEMMELIGE TJENESTER OG KRETSER I ARBEIDERBEVEGELSEN	1096
16.1. Rettslige utgangspunkter - demokratiske grunnprinsipper.....	1096
16.2. E-stabens samarbeid med kretser i arbeiderbevegelsen til midt på 1950-tallet.....	1099
16.2.1. E-stabens avlønning av personer tilsatt i Arbeiderpartiet og Arbeidernes Opplysningsforbund mv - det såkalte "hjelpespersonalet"	1099
16.2.2. Annet samarbeid om innhenting og utveksling av opplysninger i første halvdel av 1950-årene.....	1104
16.3. Samarbeidet mellom Politiets overvåkingstjeneste og kretser i arbeiderbevegelsen	1108
16.3.1. Samarbeidet mellom overvåkingstjenesten og kretser i arbeiderbevegelsen, representert ved Arne Hjelm Nilsen og Ronald Bye	1108
16.3.1.1. Samarbeidets oppstart og karakter	1108
a) Utveksling av informasjon	1109
b) Romavlyttingsvirksomheten.....	1111
c) Formålet	1112

16.3.1.2. Kommisjonens vurderinger.....	1112
16.3.2. Annet samarbeid mellom Politiets overvåkingstjeneste og kretser i arbeiderbevegelsen	1115
16.3.2.1. Sentralt samarbeid.....	1115
16.3.2.2. Lokalt samarbeid.....	1116
a) Samarbeid om generell kartlegging av kommunister og venstreradikale	1117
b) Samarbeid i tilknytning til bedrifter	1119
16.3.2.3. Samarbeid rettet mot Norsk-Sovjetrussisk Samband og mot Sambandet Norge-Folkedemokratiene - Internasjonalt Kultursamband.....	1120
17. AVSLUTTENDE BEMERKNINGER.....	1122
Vedlegg 1 - Litteraturliste.....	1131
Vedlegg 2 - Forholdet mellom visse sider ved de hemmelige tjenester og menneskerettighetskonvensjonene.....	1135
Vedlegg 3 - Fullstendig innholdsfortegnelse	1160